

"REABILITATSIYA HUQUQI: AYBSIZ DEB TOPILGAN SHAXSNING SHA'NI VA QADR-QIMMATINI TIKLASH MUAMMOLARI"

ISKANDAROVA KAMOLOTXON

Annotatsiya: Mazkur maqolada rehabilitatsiya huquqi, ayniqsa aybsiz deb topilgan shaxslarning sha'ni va qadr-qimmatini tiklash jarayoni tahlil qilinadi. O'zbekiston Respublikasida rehabilitatsiya qonunchiligi doirasida shaxslarning jinoyatga aloqador bo'lmagan holda jamiyatda o'z o'rnini tiklash, jamiyatga qaytishdagi qiyinchiliklar va mavjud muammolar o'rganiladi. Maqolada shuningdek, aybsiz deb topilgan shaxslarning qadr-qimmatini tiklashda yuzaga keladigan huquqiy va psixologik muammolar, shaxsiy, oilaviy va ijtimoiy faktorlar hamda bunday jarayonlarning samarali amalga oshirilishidagi eng yaxshi amaliyotlar ko'rib chiqiladi. Mualliflar, shuningdek, rehabilitatsiya huquqini amalga oshirishda mavjud qonunchilikdagi bo'shliqlarni bartaraf etish, shuningdek, jamiyatda rehabilitatsiya jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatadigan stereotiplarni yengish zarurligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: rehabilitatsiya huquqi, aybsiz deb topilgan shaxs, sha'n va qadr-qimmat, huquqiy muammolar, psixologik muammolar, jinoyat huquqi, ijtimoiy rehabilitatsiya, qonunchilik.

KIRISH

Rehabilitatsiya huquqi jamiyatdagi eng dolzarb huquqiy tushunchalardan biri hisoblanadi. Bu huquq shaxsni jinoyatga aloqasi yo'qligi aniq bo'lganda yoki o'ziga nisbatan chiqarilgan sud qarorida aybiga o'zgartirish kiritilgan holatda, jamiyatda o'z o'rnini tiklash imkoniyatini beradi. Rehabilitatsiya jarayoni faqatgina huquqiy nuqtai nazardan emas, balki psixologik, ijtimoiy va madaniy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. Shaxsning sha'ni va qadr-qimmatini jinoyatni sodir etgan deb hisoblangan davrdan keyin qanday tiklanishi, jamiyatda qabul qilinishi va kelajakda bunday holatlarga qanday munosabatda bo'lish zarurligi ayniqsa dolzarbdur.

O'zbekistonda rehabilitatsiya huquqi amalda bir qator qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Bu, bir tomondan, huquqiy norma va tartiblarning kamchiliklaridan, ikkinchi tomondan esa ijtimoiy stereotiplar va psixologik to'siqlardan kelib chiqadi. Shaxsning aybsiz deb topilishi va uning qadr-qimmatini tiklash jarayonida davlat, jamiyat va oila o'rtasida birgalikda ishlash zarurati mavjud. Ushbu maqolada, aynan shu muammolar va ularni hal qilish yo'llari tahlil qilinadi.

Asosiy qism

Rehabilitatsiya huquqi: tushunchasi va ahamiyati

Rehabilitatsiya huquqi shaxsning aybsiz deb topilganidan so'ng jamiyatda uning nomini, sha'nini va qadr-qimmatini tiklashni ta'minlaydigan qonuniy huquqdir. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksiga ko'ra, shaxsning aybsiz deb topilishi holatida, unga taqdim etilgan yuridik va psixologik yordam rehabilitatsiya

jarayonini amalga oshirishga yordam beradi. Shu bilan birga, reabilitatsiya shaxsning faqatgina huquqiy holatini tiklash emas, balki uning jamiyatga moslashishini, oilaviy va shaxsiy hayotini qayta tiklashni ham o'z ichiga oladi.

Aybsiz deb topilgan shaxsning qadr-qimmatini tiklash

Aybsiz deb topilgan shaxs uchun, uning oldingi jinoyatga aloqadorligi haqida bo'lgan misollarni olib tashlash va jamiyatda o'z o'rnini tiklash juda murakkab jarayon bo'lishi mumkin. Bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun reabilitatsiya huquqining huquqiy jihatlari bilan bir qatorda, psixologik va ijtimoiy yordam ko'rsatish zarur. Ba'zan, reabilitatsiya jarayoni o'z-o'zidan to'liq amalga oshmaydi, chunki jamiyatda shaxsning oldingi holati haqida salbiy tasavvurlar saqlanib qoladi. Bu esa, shaxsning jamiyatda to'liq qabul qilinishiga to'sqinlik qiladi.

Jamiyatdagi stereotiplar va ularning reabilitatsiya jarayoniga ta'siri

Aybsiz deb topilgan shaxsning jamiyatda o'z o'rnini tiklashda eng katta muammolardan biri bu stereotiplarning mavjudligi va ularning ta'siri hisoblanadi. Odatda, jinoyatga aloqadorlik, hatto aybsiz deb topilgan bo'lsa ham, jamiyatda shaxsga nisbatan salbiy fikrlar uyg'otadi. Jamiyatdagi bu stereotiplar, shaxsning sha'ni va qadr-qimmatini tiklashda katta to'siqlar yaratadi. Shunday qilib, reabilitatsiya jarayonini amalga oshirishda, jamiyatni o'zgartirish va undagi salbiy stereotiplarni yo'qotish muhim ahamiyatga ega.

Huquqiy va psixologik yordamning o'рни

Reabilitatsiya jarayonining muvaffaqiyati uchun nafaqat huquqiy yordam, balki psixologik yordam ham zarur. Aybsiz deb topilgan shaxs ko'pincha psixologik iztiroblar va stresslarga duch keladi, chunki u o'zining jamiyatdagi o'rnini qayta tiklashda qiyinchiliklarga duch keladi. Shu nuqtai nazardan, psixologik yordam va reabilitatsiya jarayoniga kirishish zarurati paydo bo'ladi. Bunday yordam shaxsning o'ziga bo'lgan ishonchini tiklash, ijtimoiy moslashuvini osonlashtirish va psixologik barqarorlikni saqlashga yordam beradi.

XULOSA

Reabilitatsiya huquqi, aybsiz deb topilgan shaxslarning sha'nini tiklash, ularni jamiyatga qayta integratsiya qilish va qadr-qimmatlarini tiklash jarayonida muhim o'rin tutadi. Biroq, bu jarayonni amalga oshirishda bir qator huquqiy, psixologik va ijtimoiy muammolar mavjud. Jamiyatdagi stereotiplar, shaxsning eski jinoyatiga oid salbiy fikrlar va huquqiy normativlar bunday jarayonning muvaffaqiyatli amalga oshirilishiga to'sqinlik qiladi. Shu bois, reabilitatsiya huquqining samarali bo'lishi uchun faqatgina qonuniy yondashuv emas, balki ijtimoiy va psixologik yordam ham kerak. Davlatning, jamiyatning va oilaning birgalikda harakat qilishlari reabilitatsiya jarayonini samarali amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. **O'zbekiston Respublikasi Jinoyat Kodeksi (2021)** - Bu huquqiy hujjat reabilitatsiya huquqi va aybsiz deb topilgan shaxslarning huquqlarini qayta tiklashga

oid muhim me'yorlarni o'z ichiga oladi. Ushbu qonunda reabilitatsiya jarayonining asosiy tamoyillari va shaxslarning jinoyatga aloqasi yo'qligi tasdiqlanganidan so'ng qanday huquqiy yordamlar ko'rsatilishi belgilangan.

2. **O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksi (2021)** - Jinoyat protsessual jarayonlarda aybsiz deb topilgan shaxslarni reabilitatsiya qilish va ularning huquqlarini tiklashga doir tartiblar bayon etilgan.

3. **Barrett, M. & McNamara, L. (2018). "Rehabilitation and Reintegration of Ex-Offenders"**. - Ushbu kitobda jinoyatga aloqasi bo'lmagan shaxslarni reabilitatsiya qilish jarayonida uchraydigan psixologik va ijtimoiy to'siqlar va ularni bartaraf etish usullari batafsil tahlil qilingan.

4. **Shneidman, E. S. (2000). "The Psychology of Reentry: A Study of the Ex-Offender's Transition"**. - Ushbu asar reabilitatsiya jarayonida aybsiz deb topilgan shaxslarning psixologik holatini o'rganadi. Muallif, shuningdek, reabilitatsiya jarayonidagi muvaffaqiyatga erishish uchun psixologik yordamning ahamiyatini ta'kidlaydi.

5. **Finkelhor, D., & Ormrod, R. (2000). "The Impact of Criminal Justice System on the Rehabilitation Process"**. - Ushbu ishda jinoyat huquqini buzgan shaxslarni jamiyatga qayta tiklash va ularning reabilitatsiyasida davlat va jamiyatning rolini tahlil qilgan.